

jöttek ez vilagra”; „Vékonyon trágyáztak az ubiquitással elsőben”; „Nem razot volt ki az czuklyabol Lutherus minden papistasagot”; „Az sövény mellé nyögve horgyák”; „...mellyeket Számár Lethenyi nem érthetött”; „Az ember christus. Az christus embersege nem egyet teszen.”

~ gyakorló lelkész, egyházszervező püspök, tanult prédikátor volt. Könyvgyűjteménye is ezt tükrözi, mivel abban legnagyobb részt vitairatok, beszédgyűjtemények találhatók, melyek a kor legfontosabb, legvitatottabb témáit ölelik fel. Ismeretei naprakészek, mert könyveinek szerzői túlnyomórészt kortársai, közel kortársai voltak.

Kiad.: SZELESTEI NAGY László, *Ceglédi Szabó Pál dunántúli református püspök könyvtárának kötetei*, in *Adalékok a 16–20. századi magyar művelődéstörténethez*, szerk. BÁLINT István János, Bp., 1987.

Irod.: THURY Etele, *A Dunántúli Református Egyházkerület története*, kiad. KONCSOL László, Pozsony, 1998 (Csallóközi Kiskönyvtár); HELTAI János, *Adattár a heidelbergi egyetemen 1595–1621 között tanult magyarországi diákokról és pártfogóikról*, Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve, 1980; *A Dunántúli Református Egyházkerület prédikátorai és rektorai*, szerk. KÖBLÖS József, KRÁNITZ Zsolt, Pápa, 2009 (A Pápai Református Gyűjtemények kiadványai. Forrásközlések, 10); ZVARA Edina, *Ismeret könyvgyűjtők tulajdonosi bejegyzései az Esterházy-könyvtárban*, MKsz, 2011.

Zvara Edina

Contax ☞ jénai Contax

a częstochowai kegykép kultusza a 17–18. sz.-i Mo.-on

Az Itáliában festett és ma a lengyelo.-i Częstochowában található kegykép másolatai egész Európában elterjedtek. A Bécs megmentésére a török ellen felvonuló Sobieski III. János lengyel király naponta imádkozott a kép magánál őrzött másolata előtt. Az 1683. szept. 12-i bécsi győzelmet Szűz Máriának, a Passaui Segítő Mária mellett a częstochowai Istenanyának tulajdonították. A győzelemért

hálából Sobieski János a Bécs melletti, kahlenbergi templomban elhelyezte a częstochowai →kegykép másolatát. A meginduló törökellenes felszabadító háborúk után a →pálosok visszatelepültek Mo.-ra, s templomaikban rendszerint elhelyezték a kegykép másolatát. A częstochowai kegykép kultuszának terjesztésében jelentős szerepet játszottak a →ferencesek és a →jezsuiták is. →Esterházy (I.) Pál nádor nagyban hozzájárult a kegykép mo.-i tiszteletének elterjedéséhez azáltal, hogy részletes leírást közölt róla az európai Mária-kegyhelyeket bemutató, 1690-ben magyarul megjelent művében. A mo.-i ábrázolások túlnyomórészt az eredeti kegykép hű másolatai, de találkozunk helyi változatokkal is. Apró eltérések figyelhetők meg pl. abban, hogyan tartja a könyvet a gyermek Jézus, a két főalakot pedig esetenként angelokkal vették körül. A kegyképmásokra koronákat festettek vagy applikáltak. A częstochowai Szűz Mária tisztelete Lengyelo.-ban és Mo.-on egyaránt sokféle műfajban megnyilvánul: templomok és kápolnák fő- és melléktárai, szentképek, szobrok és magánáhitatot szolgáló →szentképek tanúsítják széles körű elterjedését. A częstochowai típus nagyobb számban található a Nyugat-Dunántúlon és az Alföldön, de szórva nyosan Felső-Mo.-on és a Délvidéken is előfordul. A kultusz a vallásosság szinte minden formájában és a művészet számos műfajában, rétegében megjelent.

Irod.: ESTERAS [ESTERHÁZY] Pal, *Az egész vilagon levő csudalatos boldogságos Szűz kepeinek rövideden föl tet eredeti*, Nagyszombat, 1690, 203–205 (hasonmás: Bp., 1994); BÁLINT Sándor, *Sacra Hungaria. Tanulmányok a magyar vallásos népelet köréből*, Bp., 1943 [1944], 36–42; TÜSKÉS, 1993, 27; SZILÁRDFY Zoltán, *A magyarországi kegyképek és -szobrok tipológiája és jelentése*, Bp., 1994; Uő, *A pálos rend két kegyképe: a Częstochowai és Sasvári Boldogasszony*, in SZILÁRDFY, 2003; BARNA Gábor, *A częstochowai Szűzanya tisztelete Közép-Európában*, in „...szolgálatra ítéltél...”. Bálint Sándor Emlékkönyv, SZABÓ Ferenc és SZABÓ Magdolna közreműködésével szerk. BARNA

A czestohowai kegykép másolata a bp.-i egykor pálos Kisboldogasszony, ma Egyetemi templom főoltárán

Gábor, Szeged, 2004; Tüskés Anna, *Adatok a czestohowai kegykép kultuszához a 17–18. századi Magyarországon. Cult of the Devotional Picture of Our Lady of Czestochowa in 17th–18th-Century Hungary*, in *Barokk, magyar különszám/Hungarian Special Number*, 2010.

Tüskés Anna

a Czobor család könyvei

A Czobor család könyves ügyeiről kevés dokumentum áll rendelkezésünkre. A művelődéstörténetben leginkább →Czobor Mihály *Chariclia* c. munkája ismert, amely →Zrínyi Miklós könyvtárában Loós Ádám 1646-os másolatában maradt fenn, ezért sokáig neki tulajdonították. A *Chariclia*-fordítás modern kiadója, Kőszeghy Péter felhívja a figyelmet arra, hogy nincs kellően értékelve a Czobor családnak a mo.-i művelődés történetében betöltött szerepe. A már ismert könyv- és olvasmánytörténeti forrásokat is elemezte annak érdekében, hogy megrajzolja a fordító kulturális horizontját. A család másik tagja, a versíróként számon tartott Czobor Ádám (†1691; →Csáky-énekeskönyv), a grófi rangot nyert Czobor Bálint fia, jeles katona. Nem kérdéses, hogy szerzővé olyan környezetben váltak, ahol a könyves műveltségnek hagyománya, súlya van. Bibliofil szándékukat jelzi fennmaradt nyomtatott címerük, amelyet *ex libris*nek használhattak (OSZK, Régi Nyomtatványok Tára, exl. 94).

A család genealógiája is mutatja, hogy a Czoborok jelen voltak minden fontosabb magyar főúri udvarban. Ezt igazolják a házastársak családi kapcsolatai is. Czobor Imre (†1581) három házasságából (Bakits Angelina, Frangepán Katalin, Nádasdy Orsolya) számos gyermeke érte meg a felnőttkort, Pál fia (†1591) bárói rangot szerzett. Másik fia, Imre (†1640) tárnokmester (feleségei: Révay Éva, Bánffy Zsófia); leánya Thurzó (III.) Szaniszló (1576–1625), a későbbi nádor felesége lett; Bálint fia pedig grófi rangra emelkedett.

A Thurzókkal egyébként is rokonok voltak, hiszen Czobor Imre (†1581) lánya, Erzsébet lett a másik Thurzó nádor, →Thurzó György felesége, fia pedig a *Chariclia*-fordító Czobor Mihály, aki szintén egy Thurzó lányt vezetett oltárhoz, Zsuzsát (1587–1610). Két gyermekük közül János (†1628) Barkóczy lányt vett el, Imre (†1677) pedig az Apponyi családból nősült. Ez utóbbi Imre és Apponyi Éva leányai Csáky fiúkhoz mentek férjhez: Erzsébet Csáky Ferenchez (1630–1670), Mária Regina pedig Csáky Pálhoz (†1655). →Csáky István (1635–1699) szepesvári könyvtárába így kerülhetett Czobor Mihály *Kalauz*-példánya („Calaus Coboris”).

Czobor Mihály sassini (Sasvár) könyveit halála után írták össze és osztották szét fiai, János és Imre közt. Az összeírás alapján követhető a könyvek további sorsa, vagyis hogy melyik fiú mit kapott az